

Estatuts mutilats

Entre el juny i l'agost del 1931 n'hi va haver prou perquè Catalunya elaborés i aprovés en referèndum l'Estatut de Núria. La campanya contra l'Estatut que es va viure a l'Estat espanyol hi va fer la resta: forçar-ne la retallada a les Corts

JOSEP M. PASCUAL

Deixant de banda els segles XVII (guerra dels Segadors) i XVIII (guerra de Successió), en la història contemporània, la vida pública espanyola ha estat arrossegant, almenys des de l'inici mateix del segle XX, el que anomena *el tema catalán* o *el problema catalán*. Un punt de partida va ser quan, amb motiu de les Bases de Manresa del final del segle XIX, la qüestió catalana va arribar per primera vegada al Congrés dels Diputats l'any 1901. En aquell moment el debat no es concretava en un text estatutari articulat, però de la negociació se'n va derivar la creació de la Mancomunitat de Catalunya, una institució que agrupava les quatre diputacions catalanes (Barcelona, Tarragona, Lleida i Girona). El procés es va allargar tant que el rei Alfons XIII no va signar el dret de mancomunitats provincials fins al final mateix de l'any 1913, quan el Congrés dels Diputats ja havia signat la creació de la Mancomunitat però amb les competències molt retallades i, en canvi, el Senat no ho va fer. Val a dir que l'obra de la Mancomunitat (que ja el 1918 va

Guerres contra l'Estatut

Segons sembla, si el mot *guerra* actualment té connotacions reservades als conflictes bèl·lics, en els anys trenta era habitual *fer la guerra* contra l'Estatut. L'ideòleg del nacionalsindicalisme Ramiro Ledesma Ramos té un article impagable a la revista *La Conquista del Estado* del 6 de juny de 1931, que diu: «*ni persecuciones, ni sacrificios, ni nada nos impedirá que sigamos la campaña contra los enemigos de la Patria que se esconden en esa Generalitat vergonzosa, mediocre y melenuda. Y ante el proceder canallasco de Macià para con nosotros. ¿No caben represalias, comerciantes y consumidores del resto de España? A la guerra se contesta con la guerra*». Com s'interpreta de la lectura del text, és l'inspirador (o un dels inspiradors) del full volander amb el títol *Guerra contra el Estatuto*. Apel·la als consumidors i insta a *fer la guerra*.

impulsar una campanya a favor de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya) va ser estroncada per la dictadura de Primo de Rivera l'any 1923, la qual la va dissoldre poc després (1925) i intentà desfer-ne l'obra.

Cinc anys després, el Pacte de Sant Sebastià entre republicans, socialistes i catalanistes d'esquerres, signat l'agost del 1930, preveia l'atenció a les reivindicacions del catalanisme, però sense establir un calendari concret. L'any següent, les eleccions municipals del 12 d'abril del 1931 van donar la victòria a les esquerres i van portar a la implantació de la República a Espanya. A Catalunya, un partit fundat un mes abans, Esquerra Republicana de Catalunya, va guanyar les eleccions amb majoria absoluta. Dos dies després de les eleccions, Francesc Macià, líder d'ERC, va proclamar la República catalana, com a «estat integrant de la Federació Ibèrica» i la formació del govern de la República catalana, presidit per ell mateix.

Tres dies després de la proclamació de la República catalana, Macià va rebre les visites dels ministres Fernando de los Ríos,

Marcel·lí Domingo i Lluís Nicolau d'Olwer, així com la del cap del govern provisional de la República Espanyola, Niceto Alcalá Zamora. Pressionat pel nou govern republicà de Madrid, Macià va haver de renunciar a la fórmula de sobirania nacional que significava la República catalana i va acceptar, a canvi, un règim provisional d'autogovern, el de la Generalitat de Catalunya, i l'elaboració d'un estatut d'autonomia per a Catalunya, que posteriorment havia de ser aprovat

Les estelades predominaven a la manifestació del 10 de juliol passat. / PERE VIRGILI

per les Corts espanyoles.

Una gran diferència entre la tramitació que es va seguir l'any 1931 per a l'elaboració de l'Estatut i la tramitació seguida en els estatuts del 1979 i del 2006 és el moment del referèndum. A diferència dels dos últims estatuts, en el del l'any 1931 el referèndum es va fer a partir del text aprovat a Catalunya; és a dir, abans del debat i l'aprovació (i les modificacions) del Congrés dels Diputats. En l'estatut del 2006 primer hi va haver l'aprovació per part del

Parlament de Catalunya, després l'aprovació (amb les modificacions) del Congrés dels Diputats, després el referèndum i, encara després, la sentència del Tribunal Constitucional a partir dels recursos presentats.

Els ajuntaments

L'any 1931, la redacció de l'Estatut i la celebració del referèndum es van fer en un temps rècord. El maig (dia 24) s'elegia la Diputació Provisional, integrada per 46 representants dels ajuntaments

catalans, i en la seva primera reunió, que es va celebrar el juny (dia 10) ja es designà la ponència que havia de redactar l'avantprojecte d'Estatut. La ponència es va reunir a Núria (Ripollès) i va enllestir la redacció del text al cap de molt poc dies, el dia 20 d'aquell mateix juny. La Diputació Provisional també va aprovar, al cap de tres setmanes (el 14 de juliol), l'avantprojecte de l'Estatut i, immediatament, es va començar a organitzar el referèndum que havia de tenir lloc el dia

2 d'agost, tan sols dues setmanes després.

Un altre fet diferenciador del tràmit seguit en l'elaboració del primer Estatut i els del 1979 i el 2006 és la participació dels ajuntaments. Abans del referèndum del 2 d'agost, n'hi havia un altre. Els ajuntaments de Catalunya havien d'acordar, abans del 26 de juliol, si aprovaven o reproaven el projecte sorgit de la ponència i de la Diputació Provisional i enviar una còpia de l'acord a la Generalitat. El resultat

Boicots als productes catalans

d'aquestes votacions municipals va ser molt definidor, ja que 1.063 ajuntaments van aprovar el text estatutari i només hi hagueren cinc ajuntaments que no van enviar les actes. 8.349 regidors hi van votar a favor i, en contra, només quatre.

En el referèndum del 2 d'agost, l'Estatut conegut com a Estatut de Núria va rebre un «sí» massiu. Si bé les dones no hi podien votar, ja que l'exercici del dret no se'ls va permetre a Espanya fins al novembre del 1933, els resultats van ser espectaculars. Quant a la participació, sobre un cens electoral de 792.574 persones, els votants van ser el 75,6% i, un 24,4% l'abstenció. Pel que fa a la resposta, hi va haver un 99,2% de vots afirmatius i, la resta: «no» (3.286), vots en blanc (933) i vots nuls (168).

Quatre mesos després del referèndum de l'Estatut a Catalunya, l'Estat espanyol aprovava (el 9 de desembre) la Constitució republicana i, les Corts espanyoles van començar a discutir l'Estatut [recordem que el tràmit del Congrés dels Diputats era aleshores posterior al referèndum] el dia 6 de maig del 1932.

Les primeres sessions van tractar sobre la totalitat del projecte i se celebraven els dijous i els divendres, però a partir del mes de juny s'entrà en l'articulat, s'accelerà el ritme i fins i tot es van fer sessions nocturnes que arribaven fins a la una de la matinada. El dia 9 del mes de setembre del 1932 s'aprovà definitivament l'Estatut de Núria (també conegut, a partir d'aleshores, com a Estatut del 32). Hi va haver 214 vots a favor, 24 en contra i un centenar d'abstencions. I el dia 15 de setembre Niceto Alcalá Zamora, president de la República espanyola, el va signar simbòlicament a Sant Sebastià.

Tal com han recollit en els seus treballs reconeguts historiadors, entre altres Josep Termes i Pierre

Desconeixem l'efecte que va tenir l'any 1932 el paper *Guerra al Estatuto catalán*, que es reproduïx en aquesta pàgina, ni tampoc la difusió que se'n va fer, però el full té un alt valor documental perquè és un precedent antic d'una campanya que s'ha repetit i es manté latent des del 2003, quan es va donar el tret de sortida a la reforma de l'Estatut. Tot i que barreja qüestions laborals i econòmiques, el nucli de la campanya se centra en el boicot als productes catalans, la consigna més populista. Ara, les campanyes són puntuals,

Vilar, al pas per les Corts espanyoles l'avantprojecte de Núria va ser retallat i aigualit. Els temes que més van suscitar l'interès i van donar lloc a més intervencions dels diputats foren la llengua catalana i l'ensenyament, l'ordre públic, les finances, l'administració de justícia, la presència de l'Estat espanyol a Catalunya i «el problema catalán»; és a dir, el plet històric entre Catalunya i l'Estat, i les relacions Catalunya-Espanya.

L'oposició espanyola

L'oposició a moltes de les demandes de Catalunya no vingué tan sols de la vella dreta centralista, en la qual destacava el catedràtic aragonès Antonio Royo Villanova, sinó també d'intel·lectuals com Miguel de Unamuno i José Ortega y Gasset. El Partit Radical mostrà una actitud indefinida, però amb tendència a votar en sentit restrictiu; el PSOE es mostrà favorable, amb la discrepància d'alguns dels seus diputats (dos, al final, van votar negativament, mentre els altres ho feien afirmativament). Azaña i el seu partit, Acció Republicana, foren les peces clau per a l'aprovació de l'Estatut. En canvi, l'Agrupación al Servicio de la República fou amb la dreta un dels grups més hostils i intervingueren sovint en la discussió per retallar l'autonomia. Cal apuntar que el

tat civil espanyola. En el llibre *Catalanofòbia. El pensament anticatalà a través de la història*, Francesc Ferrer i Gironès recull alguns exemples sobre quin era l'estat d'opinió que es vehicula, durant l'any i mig que va durar la tramitació de l'Estatut de Núria, a través de conferències, llibres i escrits periodístics, bàsicament des de Madrid però també des d'altres territoris de l'Estat. Per exemple, el catedràtic de la Universitat de Sevilla Manuel Martínez Aguiar, en una conferència a l'Ateneo de Madrid l'agost del 1931 (coincidint amb el referèndum), deia: «Y en el Estatuto de Cataluña se constituye una cosa que se denomina 'el poder de la república', y lo primero que se hace es quitarle el poder fiscal. Ya es un concepto de poder. [...] Por virtud del estatuto catalán, Cataluña resultaría ser el ente rico que viviría y engordaría a costa de la España pobre. Lo que se deja para España en el Estatuto es el producto de las contribuciones indirectas, o sea las que totalizan por número de habitantes; y siendo limitado el número de habitantes de Cataluña, la contribución de Cataluña a los gastos de España de igual limitación. Por contra, las contribuciones directas se cobran sobre la riqueza; y siendo muy rica Cataluña, se guardaría la parte cuantiosa del conjunto tributario. [...] El mayor favor que puede hacerse a ese Estatuto, en lo que a impuestos se refiere, es decir que es un caso de sonambulismo. Como es sabido, cuando el sonámbulo se despierta, se encuentra que va en camisa.»

Dels diversos textos recollits per Francesc Ferrer hi ha el següent full volander que va ser divulgat per Castella l'any 1932 amb el títol *Largo de aquí, marchad a Fenicia*, en què es deia: «Cuando las tribus catalanas vinieron a España y se instalaron en territorio español [...] ¡qué pocos se imaginaban que en ellos iba a repetirse el caso del cautiverio de las tribus de Israel en Egipto [...] ¡Que se vayan de una vez y que nos dejen en paz! Así viviremos tranquilos y nos costarán más baratos las bayetas,

Esta octavilla circulaba por España en 1932. Se ve que estamos yendo para atrás, porque no se ve una actualidad palpable.

¡ESPAÑOL! ¡Guerra al Estatuto catalán!

En tanto que el intelectual, el obrero y el profesional catalanes, no podrán ejercer cargos en Cataluña, los catalanes podrán hacerlo en toda España.

¡ESO ES EL ESTATUTO CATALÁN!

Mientras las contribuciones e impuestos, gravan hasta el límite a los demás españoles, los catalanes, sonreírán magníficos, ante nuestra muerte económica.

¡ESO ES EL ESTATUTO CATALÁN!

¡COMERCiantes! ¡PUEBLO!
Hasta no saber a qué ateneros, no compréis productos catalanes.

Mientras para Cataluña, salieron millones y millones de pesetas y para esa Región, se dictaron leyes proteccionistas, Castilla sucumbió, por falta de toda protección y auxilio.

En este comercio, no admitimos visita de viajantes catalanes o que representen casas catalanas, interin no sepamos el resultado de la discusión del ESTATUTO.

LEY NÚMERO CINCO REUNION

Cartell de l'any 1932 que torna a circular.

s'han completat amb llistats d'empreses i marques catalanes i, en lloc de fulls volanders, s'han oberts webs i blocs, i s'usen els SMS, per tal de promoure i facilitar-ne el boicot. La veritat és que no s'han pogut valorar els efectes reals del boicot (a excepció de la indústria del cava, que potser va rebre algun perjudici o, tal vegada, va simular-lo per llançar una contracampanya).

10 d'agost del 1932, en dates de discussió a les Corts, hi va haver un cop d'estat frustrat del general Sanjurjo contra la República, que anava centralment contra l'autonomia de Catalunya si bé, potser alhora i de contracop, va accelerar la més ràpida tramitació i aprovació de l'Estatut.

El cop d'estat frustrat, tanmateix, és un més dels efectes de la campanya contra l'Estatut d'Autonomia de Catalunya que es va gestar entre sectors militars, polítics, intel·lectuals i de la socie-

Manifestació de l'any 1932. A la pancarta hi diu: «Els gremis d'ultramarins i comestibles volen l'Estatut tal com l'aprova el poble de Catalunya.»

los paños y los géneros de punto. [...] Largo de aquí. ¡Regresa a Fenicia, o vete a donde quieras, que grande es el mundo! ¡Recoge tus industrias y vete a hacer bayetas, paños, géneros de punto y butifarra a otro sitio donde no te esclavicen!»

Mentre diaris com *El Imparcial* i *Abc*, o la revista econòmica *El Financiero* publicaven diàriament opinions i articles opinatius dis-fressats d'informació que eren pura verborrea i enfilalls d'actituds polítiques contra Catalunya i que alimentaven durissi-

mes campanyes i mobilitzacions de protesta a molts indrets de l'estat contra l'Estatut, el Congrés dels Diputats anava fent la seva feina que conduïa a l'aprovació definitiva d'un text radicalment diferent de l'aprobat pels catalans.

D'entrada, el preàmbul que apuntava el dret a l'autodeterminació fou suprimit i Catalunya va passar de ser un estat autò-

nom dins de la República espanyola a convertir-se en una regió autònoma dins de l'Estat espanyol. Si l'avantprojecte incloïa que el català havia de ser la llengua oficial del país, les Corts van imposar que com a màxim estaven disposats a equiparar-la amb el castellà. El capítol de competències també va quedar força aigualit: Madrid va vetar la competència exclusiva en ensenya-

ment; la idea inicial que la hisenda de la Generalitat substituís l'espanyola també va ser escapçada. El tràmit parlamentari va retallar l'Estatut, titllant-lo d'ambició i excessivament pretensions.

Tanmateix, la vida de l'Estatut de Núria va ser curta. La victòria de la CEDA el 1933 i els Fets d'Octubre el 1934 van derivar en la suspensió de l'Estatut; i Franco el va derogar (1938), començant per la zona que ja dominava territorialment a Catalunya.